

Et træk af C. F. T. Lüttichaus liv,

ved L. Koch.

Christian Frederik Tønne Lüttichau er vel bekendt, fordi han for de angreb, han under sin hensynsløse opposition mod landboreformerne rettede mod C. Colbjørnsen, ved højesteret blev idømt en mulkt på 1000 rd. og derefter berøvet sin kammerherrenøgle, medens det tillige tilkendegaves ham, at dette var en mild straf, da han havde fortjent at sættes under offentlig tiltale for sin optræden under processen, hvorefter han forlod sit fædreland og solgte sine ejendomme¹⁾.

Dette var dog langt fra den første gang, han var kommet i kollision med regeringen: han havde i en tid, da opposition ellers hørte til de store sjældenheder, dristet sig til ofte at kritisere dens forholdsregler og modsætte sig den med et mod, man ikke kan andet end beundre, og med en, som det synes, urokkelig vished om, at han altid havde ret. I året 1773 var han kun sluppet for tiltale ved at betale en mulkt paa 1000 rd., fordi han i „Viborg samler“ havde kriticeret den made, hvorpå undersøgelserne om ulovlig brændevinsbrænden paa landet anstilledes²⁾. I året 1778 blev han atter mulkteret for sine ubetænksomme raisonnements i „de Alborgske efterretninger“; men mulkten nedsattes til 20 rd., da han havde lovet herefter at sky sådanne skrivemåder³⁾. Men i December 1780 udstedtes der en kabinetsordre til rentekamret således lydende: „Vi har af vedlagte skrivelse til rentekamret erfaret, at kammerherre Lüttichau med dristige og uoverlagte udtryk vægrer sig ved at overtage den af Os ham allernådigst forundte tjeneste. Ti haver Vores rentekammer ord for ord at meddele ham denne Vores befaling, at han inden mandag skal enten modtage denne tjeneste, således som Vi ham den have forundt og skriftlig til Vores rentekammer allerunderdanigst erklære sig, eller og udsætte sig for de følger, som han ved sin ubetænksomhed har fortjent“³⁾. Der

¹⁾ Holm, Kampen for landboreformerne, 222 (jvf. reg.).

²⁾ Danske herregårde. XVII. Åkær.

³⁾ Kabinetsordre til kancelliet, 24. Maj 1778.

vides ikke i året 1780 at være forundt Lüttichau andre tjenester end kammerherrenøglen; det meddeltes d. 4. April rentekamret, at han var udnævnt, og der er således al sandsynlighed for, at han er bleven saa godt som tvunget til at modtage den kammerherrenøgle, som siden blev ham berøvet.

Det kan ikke undre os, Lüttichau således som oftest måtte ligge under i sine stridigheder med regeringen; dels var denne ikke stemt til at tage en sådan optræden paa nogen overbærende made, dels førte Lüttichau gerne sin sag på en made, der let kunde bevirke, at han hurtigt fik uret, selv når han havde begyndt med at have ret. Langt mærkeligere er det, at han virkelig en gang gik sejerrig ud af en sådan stridighed, og det er denne, vi her skulle skildre.

Lüttichau skulde 1782 have en huslærer til sine børn; da han ikke kunde få en sådan fra København, skrev han til venner i Tyskland, og han fik da fra Lybæk underretning om, at der opholdt sig en Hr. v. Gritsch²⁾, der kaldte sig polsk geheimeråd, og som var villig til at modtage pladsen. Anbefalinger havde han ikke, egentlig synes Lüttichau ikke at have hørt andet om ham, end at han var forgældet, „så man vilde sætte ham på stalden med 2 sk. daglig“; han kunde ikke forlade Lybæk, med mindre der blev sendt ham 170 rd. Med sin sædvanlige ubesindighed gik Lüttichau ind derpå, og Gritsch kom da til Engels-holm, som hans nye husbond den gang ejede, og hvor han havde sin bolig. Det viste sig snart, at han var en dårlig person, der ingen kundskaber havde, og som tilmed strøjfede om i egnen, svirede og voldte spektakler paa gården. Tilsidst trængte han engang, Lüttichau var fraværende, ind i et værelse ved siden af hans kones og gjorde her sådan uro ved at ville prygle hendes pige og husholdersken, at fruuen, der nylig havde været syg og var frugtsommelig, blev saa angrebet, at hun nedkom for tidlig

¹⁾ Kabinetetsprotokollen.

²⁾ Johan Christopher v. Gritsch var født i Regensburg 1735 (Nyerup og Kraft, Litteraturlexikon, 201). Et utrykt skrift af ham: Ungeheuchelte, festgegründete Erziehungsvorschläge zur verfeinerten Bildung der jütländischen Jugend, findes på kgl. Bibl. (Ny kgl. saml., 742, 4to).

med et dødfødt barn og lå syg i 10 måneder, efter hendes mands udsagn med udsigt til, at det vilde ende med døden¹⁾. Man kan derefter ikke undre sig over, at Lüttichau jog Gritsch ud af huset; han betragtede ham som sit barns og måske også dets moders morder. Denne tog nu til Urup til etatsråd Rothe; her traf han sammen med en landsmand af noget finere, men ikke meget forskellig art, polsk geheimeråd Krohne²⁾, som, da de bleve uenige, „betalte ham på sin Podolski med nogle såkaldte Podoki“, hvilket formodentlig vil sige, at han gav ham en dragt prygl. Gritsch troede, at Lüttichau havde hidset Krohne imod ham, og han skrev da et i højeste grad uforskammet brev om „Der grosze Bauern Schurche und Ehren vergessene Calumniant Lüttichau zu Engelsholm“ og „dessen blödsinniges Weib“. Nu lod Lüttichau ham sætte i gældsængsel for de 170 rd., han havde forskudt ham i Lybæk, og som ikke vareblevne betalte.

Herfra har Gritsch sendt en klage til kabinettet, og dette sendte d. 25. Februar 1784 cancelliet følgende af Guldberg paraferede ordre:

„Som eet Beviis paa Rettens Pleie hos os sidder den fremmede v. Gritsch her fangen, vi troer i 5 Maaneder, uden at endnu noget er giort i hans Sag. Han har bejamret sig derover i een memorial, som man ikke uden Gysen kand læse. Vi vil og befaler, at hans Sag med Alvor skal drives, og Vi vil, at den ham beskikkede Advocat skal maanedligen lige til Vort Cabinet indsende Rapport om dens Fremgang. Denne Fremmede maa være skyldig eller ikke, saa er han Menneske og er ikke i Barbariet. 6 sk. er ham udsat daglig. Cancelliet skal befale fra Os, at den, som har arresteret ham, skal give ham daglig 2 Mk. Disse her vedlagte Questioner forlanger han giort, og de skal giøres, og Vi vil, at Cancelliet tillægger de vedkommende Personer, Vore Embedsmænd, Ordre at sørge for, at de blive under

¹⁾ Anne Lüttichau, f. Lasson, døde dog først 1786, medens dette maa være gået for sig 1783.

²⁾ Se om ham Hist. tidsskr. III. 4. 464. anm.

Eed giorte, om disse Embedsmænd ikke siden derfor vil stande os et haardt Ansvar. Landets Retter maa ikke for heele Verden vorde beskiæmmede. Denne Vores alvorlige Befaling skal uden Ophold exequeres“ ¹⁾).

Det er et almindeligt karaktermærke for den mængde af Kabinettsbefalinger, der udstedtes i årene 1772—84, at der klages over retsplejens langsomhed og embedsmændenes vilkårlighed, og kabinettet havde indviklet sig i talrige forlegenheder og modsigelser ved at forlange sager fremmede, uden at erklæringer og oplysninger vare indhentede, eller afgjorte, uden at modparten var hørt. Men Guldberg var dog aldrig kommen uheldigere afsted end ved denne ordre, idet han ikke har vidst, at 6 sk. daglig var den dagpenge, som Danske lov fastsatte for gældsarrestanter, og Lüttichau var ikke den mand, som skulde undlade at benytte sig deraf.

Han havde samlet en del oplysninger om Gritschs fortid, der tilstrækkelig viste, at denne var et dårligt subjekt; han var ikke, som han påstod, adelig, og der var i Regensburg overgået ham en vanærende dom m. m.; disse papirer sendte Lüttichau til C. Colbjørnsen; ti denne mand, som siden skulde blive hans dødelige fjende, var den gang hans sagfører. Men tillige tilskrev han kongen et vel affattet brev, hvori han ikke nøjedes med at forsvare sig, men tillige sagde så mange og drøje sandheder, om kabinetsregimentets skrøbelighed, at det med rette kan siges, at ingen før d. 14. April 1784 har vovet at udtale noget lignende ²⁾). Det hedder bl. a.:

„Skal Ds. M.'s høje Cabinetsordre være saa forbindende, at den brevi manu med eet ophæver, forandrer og i eet og alt omstøber og nedslaaer de promulgerede Love, så regierer De jo ikke et øyeblik længer over eet frit Folk, men over eet parr Millioner Slaver, hvis Arv, Liv og Gods alt er indesluttet i Ds. M.'s høje Cabinet. Bevare os Gud! hvem maae ikke grue og skiælve for hver Posts Ankomst?

¹⁾ Rigsarkivet, Kabinettsbefalinger til Kancelliet.

²⁾ Skrivelsen, der er dateret Åkær 22. Marts 1784 findes i manuskriptsamlingen på Sorø.

Med hvem kan man handle i Landet? een: Cabinetsordrekand jo hæve det alt! den kand jø sige med samme ret, som den paalægger mig at betale mere end fire gange over den af loven bestemte Taxt: N. N.'s Formue skal være confisqueret! den og den Dag skal han arresteres, og den følgende Dag excoüteres! forskrækkelige tanke, uimodstaaelige frygt! . . . Sire! nu er det kommet saa vidt med Ds. M.'s Cabinets Ordrer, at saa hastig man hører Navnet nævne, spidser enhver sine Øren og spørger med største hast: Til Hvem, hvorledes er Indholden? for faa tider siden lydede Folkets Ord langt anderledes om disse høie Ordrer, og da spurgte man alleene om, hvad for kongelig naade vedkommende var vederfare; i alle andre Begivenheder vare de ubekiente.“

Når hertil kommer, at han bestemt nægtede at betale mere end 6 sk. for Gritsch, „med hvilke diætpenge han ikke fristes til ødselheds og overdådighedssynd“, kan man ikke sige andet, end at kabinettet fik svar paa tiltale.

Men det må siges til Guldbergs ære, at han erkendte, at han havde uret, og når den måde, hvorpå dette skete, ikke synes os meget behændig, må grunden dertil søges i, at det var kongen, man havde ladet forløbe sig; det var også ham, man nu lod gjøre et mislykket forsøg på at redde værdigheden. D. 2. April udstedtes der nemlig en ny ordre til kancelliet. Det hedder i denne om Lüttichau: „Vi ville af medlidenhed med ham ikke alene fritage ham for de 26 sk. daglig til en arrestants underholdning, som han efter sin egen fortælling såre ubesindig har bragt Os ind i landet og betroede sine børn, men endnu det, som meget mere er: Vi ville af medlidenhed med hans hustru og børn for denne ene gang tilgive ham hans dårlige dumdristighed, som hans memorial indeholder. Dersom han ikke skulde føle denne Vor faderlige skånsel, få vi at lade Vor kongelige retfærdighed virke. Vor ordre, som ikke indeholder uden Vor ømme omhu for rettens pleje efter loven bliver i øvrigt uforanderlig“¹⁾.

¹⁾ Ordren findes ikke i kancelliets samling af cabinetsordrer, men er trykt i „Danske herregårde“ XVII, Åkær.

Tydeligere kunde det ikke siges, at når Lüttichau vilde holde sig rolig, skulde han ikke blive forulempet. Et par dage før denne ordre udstedtes, var det bleven pålagt kancelliet at udarbejde en forordning om forhøjelse af betalingen for gældsarrestanter¹⁾.

Det var dog vistnok heldigt for Lüttichau, at Guldbergs regimente endte få dage efter, at den sidstomtalte ordre til ham var bleven udstedt; han havde næppe holdt sig fra yderligere skridt, der let kunde have forandret den vundne sejr til et nederlag. Men da han efter regeringsskiftet skrev til kronprinsen og beklagede sig over, at der i henhold til kabinetsordren af 25. Februar var optaget forhør og afhørt vidner i hans sag med Gritsch, uden at han var tilsagt, modtog han en ny skrivelse, hvori kongen udtalte, at det i et og alt skulde have sit forblivende ved lands lov og ret, og at den omtalte kabinetsordre ikke skulde være nogen af parterne hinderlig i deres påtale eller indsigelse mod hverandre, samt deres rettergang efter loven²⁾. Hermed var altså kabinetsordren sat ud af kraft. — Sagen mod Gritsch gik nu sin gang, indtil den standsedes ved hans død i arresten 1786³⁾.

Hele denne sag er ikke lidet karakteristisk, både for Lüttichaus ubesindighed og hensynsløse mod, og for regeringsmåden i den tid henimod 1784, da Guldberg i det mindste i mange sådanne mindre sager optrådte aldeles egenmægtigt. Lüttichaus ovenfor anførte ord om kabinetsordrerne ere en ret mærkelig prolog til regeringsskiftet d. 14. April. Der var mange, der tænkte som han, men han har æren for at have været den eneste, der vovede at sige Guldberg det lige i øjnene, medens dennes magt endnu var på det højeste. Sagen gjorde også en del opsigt. — Da L. Reventlow skulde gøre kronprinsen regnskab for kabinetsprotokollens tilstand, nævner han blandt andre beviser på dens ufuldstændighed, at de to ordrer angående Gritsch ikke fandtes i den⁴⁾.

¹⁾ Kabinetsprotokollen 29. Marts 1784.

²⁾ Sæll. tegn. 16. Juli 1784.

³⁾ Nyerup og Kraft, anf. st.

⁴⁾ Skr. 13. Maj 1785 (den del af den, som er udeladt i Regeringsskiftet 1784. 289).